

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УМІНЬ ГРУПОВОЇ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ

У статті характеризуються критерії, показники та рівні розвитку умінь групової просоціальної діяльності підлітків. Розглядається діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів сформованості життєвих навичок підлітків.

Ключові слова: *життєві навички, уміння групової просоціальної діяльності, підлітки.*

Наші діти є продуктом суспільства, у якому зростають. Не лише сім'я несе відповідальність за зрощення і виховання гідних громадян, а кожен українець. У сучасному світі проповідується культ споживацтва, тому життєві орієнтири звелися до надбання матеріальних благ, прагнення до розвитку загальнолюдських цінностей опиняється в кінці списку.

Тривалий час у закладах освіти просувався особистісно-орієнтований підхід, однак на рівні з цим має впроваджуватися групова навчальна діяльність. Адже саме взаємодія дозволяє більш ефективно здобути знання й сформувати уміння й навички. Саме тому педагоги можуть допомогти підліткам відшукати смисложиттєві ціннісні орієнтири під час групової просоціально спрямованої діяльності.

Українські науковці П. Горностай, В. Горбунова, О. Коробанова, О. Плетка, Г. Циганенко, Л. Чорна, у своїх роботах описують переваги групових методів роботи в закладах освіти, а також займаються розробкою методик групової роботи [7].

Закладенням основних концептуальних положень та методичних засад технології групової роботи займались Е. Мейо, Я. Морено, М. Шериф, К. Левін, Р. Ліппіт, Р. Уайт, Дж. Тібо, Г. Келлі, Д. Картрайт, Л. Фестінгер [1; 6].

Використання роботи в групах та групової динаміки, як ефективний метод взаємодії описують Н. Лебедева, О. Джурелюк, Д. Самойленко, П. Горностай, І. Грибенко [4; 7].

Одним із завдань організаційно-пошукового етапу нашого дослідження також визначено виявлення стану розвитку умінь групової просоціальної діяльності підлітків. Для цього нами було здійснено:

- розроблення критеріїв і показників розвитку умінь групової просоціальної діяльності підлітків.

- добір діагностичного інструментарію.

- проведення діагностичних процедур та аналіз їх результатів.

Визначаючи критерії та показники програми констатувального дослідження ми враховували, що «ціннісно-світоглядна домінанта Нової української школи, ґрунтуючись на постулатах педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму... базується на загальнолюдських цінностях (милосердя, допомога, турбота, любов, добро, повага до себе й до інших людей, гідність тощо), соціально значущій мотивації життєдіяльності, солідарній відповідальності й підтримці добрих ідей та здатності на духовне, моральне й соціально-культурне самотворення і на просоціальне служіння державі та суспільству» [3].

З огляду на вищезазначене було обрано такі критерії й показники:

- *пізнавальний критерій*: обізнаність підлітків щодо важливості розвитку життєвих навичок для успішної життєдіяльності, усвідомлення підлітками ключових життєвих навичок та розуміння важливості просоціальних ціннісних життєвих орієнтирів;

- *емоційно-ціннісний критерій*: зацікавленість розвитком власних життєвих навичок; бажання й вміння комунікувати з іншими заради досягнення позитивного результату спільної діяльності; потреба у виробленні власної системи просоціальних цінностей;

- *практичний*: уміння взаємодіяти в команді, уміння здійснювати саморефлексію і групову рефлексію досвіду командної діяльності; участь у підготовці й проведенні просоціальних проєктів і акцій. Ми припустили, що сформованість навичок групової просоціальної діяльності може аналізуватися за такими рівнями: початковий, середній, достатній.

Людська діяльність є складним процесом, для якого необхідні певні знання, уміння та навички. Знання – це чуттєвий досвід, отриманий з моменту народження, поступово трансформований у систему уявлень і понять. Уміння – вироблена на основі знань і навичок система психічних і практичних дій.

Навичка – це компонент діяльності, автоматизована дія, завдяки якій людина спроможна займатися певним видом діяльності раціонально та кваліфіковано [5]. Саме тому для діагностики відбирались методики, в основі яких закладено з'ясування рівня розвитку життєвих навичок підлітків.

В якості діагностичного інструментарію було обрано й адаптовано анкету «Соціальні поведінкові практики учнів» Т. В. Воронцової та В. С. Пономаренка і розроблено анкету «Про мене» [2, с. 38-39]. Вона складається з 10 тверджень, осмислюючи які потрібно обрати варіант відповіді «Дуже/Здебільшого/Час від часу/Зовсім ні». Анкета дозволяє оцінити ставлення підлітків до самих себе, атмосферу стосунків у класі та характер групової діяльності у класі.

На основі анкети Т. В. Воронцової, В. С. Пономаренка «Ключові соціальні уміння учнів» [2, с. 37] для оцінювання рівня сформованості життєвих навичок підлітків було розроблено опитувальник для оцінювання педагогами навичок самоефективності, емпатії, поваги до різноманітності, самоідентифікації, сприймання загальнолюдських цінностей, комунікації, кооперації, соціальної участі, лідерства, творчого мислення.

Для самооцінки підлітками рівня життєвих навичок використовувався опитувальник Д. Франкена [8]. Він дозволяє оцінити актуальний та потенційний рівень розвитку навичок: асертивності, оптимізму, самоповаги, комунікабельності, кооперації, щедрості (просоціальності). Також підлітки мали змогу проаналізувати переваги підвищення рівня розвитку кожної навички.

Для з'ясування рейтингу ціннісно-життєвих орієнтирів, підліткам пропонувалось пронумерувати від найважливішої до найменш важливої такі цінності: щасливе сімейне життя, вірні друзі, свобода як незалежність у діях, матеріальний добробут, любов, здоров'я, упевненість у собі, цікава робота, інтелектуальний розвиток, допомога іншим.

Експериментальною базою дослідження були ЗЗСО Дніпропетровської, Івано-Франківської, Житомирської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва. Для з'ясування рівня розвитку життєвих навичок (за допомогою опитувальника Д. Франкена) було опитано 450 учнів 5-11 класів. Актуальний

рівень розвитку показав, що навички асертивності у підлітків розвинуті на 44,5 %, навички оптимізму – 63,8 %, навички самоповаги – 68,3 %, навички комунікабельності – 54,4 %, навички кооперації – 42,4 %, навички щедрості (просоціальності) – 48,8 %.

Опрацювавши анкету «Про мене» отримали такі результати: дали відповіді «Дуже/здебільшого» на твердження «Мені подобається моє життя» – 49 % підлітків, «Я більше звертаю увагу на добрі та яскраві моменти у житті» – 43,5 %, «Оточуючі ставляться до мене з повагою, зважають на мою думку» – 42,4 %, «Я люблю знайомитися з новими людьми» – 54 %, «Я часто щось роблю не лише для себе, але й для інших людей» – 46,5 %, «Клас дуже дружній, учні переймаються справами один одного» – 52,6 %, «Учні дбають одне про одного» – 48,0 %, «Я люблю працювати у групі» – 43,2 %, «Під час роботи в групі я із задоволенням беру на себе роль лідера» – 13,4 %, «Мені простіше виконувати вказівки лідера групи» – 86,6 %.

20 педагогів із експериментальних закладів оцінили рівень розвитку життєвих навичок своїх учнів за допомогою анкети Т. В. Воронцової, В. С. Пономаренко «Ключові соціальні уміння учнів».

Відмінні та добрі результати з розвитку навичок самоефективності показують 44 % підлітків, емпатії – 62 %, поваги до різноманітності – 89 %, самоідентифікації – 48 %, сприймання загальнолюдських цінностей – 53,4 %, комунікації – 55,5 %, кооперації – 41,3 %, соціальної участі – 42 %, лідерства 12,4 %, творчого мислення – 71,4 %.

Отже, за допомогою опитувальника Д. Франкена ми з'ясували, що близько 50 % підлітків почувають себе не впевненими, не володіють навичками ефективної комунікації, а більше половини – навичками роботи у групі й щедрості. Анкета «Про мене» допомогла зрозуміти, що більше половини опитуваних почуваються не комфортно у класі, не люблять групові види діяльності. Оцінювання педагогами підлітків підтвердило результати самооцінювання. Такі результати свідчать про високу затребуваність впровадження організаційно-педагогічних методів, які сприятимуть підвищенню у підлітків навичок групової просоціальної діяльності.

Література

1. Бабаян Ю. О. Соціальна психологія. Хрестоматія : навчальний посібник. Миколаїв : Іліон, 2017. 286 с.
2. Звіт про результати дослідження ефективності проекту «Вчимося жити разом»: 25 грудня 2016 року. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/0Bzt9FAqrO9WcazN4Nk13YndhcEU> (дата звернення: 24.09.2021).
3. Кириченко В. І. (ред.), Нечерда В. Б., Гарбузюк І. В., Тарасова Т. В. Зміст, форми і методи формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій в закладах загальної середньої освіти: метод. рек. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. С. 9-10.
4. Лебедева Н. Г., Джурелюк О. Т., Самойленко Д. О. Основи психології і педагогіки : Консп. лекц. Алчевськ ДонДТУ, 2009. С. 173.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Личность. Москва: Политиздат, 1997.
6. Соціальна психологія груп. Хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Уклад.: Ю. О. Бабаян та ін.; за заг. ред. Н. О. Євдокимової. Миколаїв: Іліон, 2013. 637 с.
7. Оптимізація групової взаємодії в малих групах: посібник / Л. Г. Чорна, О. Л. Коробанова, О. Т. Плетка, Г. В. Циганенко; за ред. П. П. Горностай. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 126 с.
8. Franken D. LIFESKILLS 101: Higher Core Values Winners Live By. California : Wellness Publications, 1997. P. 330.

*В.В. Лаппо, м. Коломия,
Україна*

ЧИННИКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДУХОВНО-ЦІННІСНОГО САМОТВЕРДЖЕННЯ СТУДЕНТІВ ЗВО

Успішне формування духовних цінностей можливе за умови впровадження в освітній процес змодельованих педагогічних форм міжособистісної взаємодії, які б через реальні переживання і пошукову діяльність спонукали студентів до свідомого виявлення ними духовних цінностей у щоденній життєдіяльності, вироблення у викладачів, кураторів техніки формування духовних цінностей через цілеспрямовану теоретичну та методичну підготовку, науково-методичне забезпечення освітнього процесу вищої школи.

Ключові слова: *духовні цінності, студентська молодь, педагогічні умови, заклад вищої освіти.*

У сучасних умовах розвитку державності відбувається новий етап модернізації системи освіти, що супроводжується суттєвими змінами в навчально-виховній теорії та практиці. Провідними показниками ефективності освітньої системи вищої школи постає особистісне самовдосконалення студента, його самопочуття в колективі, ціннісні орієнтації, включення в діяльність, уміння ефективно взаємодіяти в професійній сфері та повсякденному житті. Реалізація означених завдань неможлива без врахування особливостей духовного розвитку особистості на етапі фахового становлення.